

Roodborsttapuiten in het agrarisch gebied rond Wijchen in 2011

ir. Hans Hollander
Oudelaan 2005
6605 SC Wijchen
024 – 64 125 64
hanshollander@wxsnet.nl

Overige publicaties:

- 1 Hollander, H., 2005. Broedvogelinventarisatie Scoutingterrein St. Walrick – Heumen 2005.
- 2 Hollander, H., 2006. Vleermuiswaarnemingen op een terreinbezoek in het Hernense Bos op 16 mei 2006.
- 3 Hollander, H., 2006. Vleermuiswaarnemingen Vennengebied mei 2006.
- 4 Hollander, H., 2007. Broedvogelinventarisatie Vormersbos – Wijchen 2006.
- 5 Hollander, H., 2008. Broedvogelinventarisatie Oosterpark 2008.
- 6 Hollander, H., 2008. Broedvogelinventarisatie Wijchens Meer-westplas 2008.
- 7 Hollander, H., 2009. Broedvogelinventarisaties Vormersbos – Wijchen 2006 en 2009
- 8 Hollander, H., 2009. Inventarisatie Balgoijse Wetering, Wijchen 2009 en overige faunistische waarnemingen in de periode 2004-2010.
- 9 Hollander, H., 2009. Monitoring konijnen in Zuidwest-Wijchen in 2007 en 2008.
- 10 Hollander, H., 2009. Vogelmonitoring Vormerse Plas, Wijchen in 2008 en 2009.
- 11 Hollander, H., 2010. Broedvogelinventarisatie Balgoijse Wetering, Wijchen. 2010 – westelijk deel.
- 12 Hollander, H., 2010. Dagvlinderinventarisatie Vormersbos - Wijchen 2010 + voorkomende plantensoorten.
- 13 Hollander, H., 2010. Zoogdierwaarnemingen in en om Wijchen 2004 – 2010.
- 14 Hollander, H., 2011. Broedvogelinventarisatie Alvernese Heide 2011.
- 15 Hollander, H., 2011. Broedvogelinventarisatie Loonse Waard 2011.
- 16 Hollander, H., 2011. Roodborsttapuiten in het agrarisch gebied rond Wijchen in 2011.

Inhoud

INHOUD	3
1 INLEIDING	4
2 DE ROODBORSTTAPUIT	5
2.1 VERSPREIDING EN TRENDS	5
2.2 LEVENSWIJZE	6
3 METHODE EN ONDERZOEKSGBIED 2011	9
3.1 ONDERZOEKSGBIED	9
3.2 METHODE	9
4 HISTORISCHE GEGEVENS ONDERZOEKSGBIED.....	11
4.1 INLEIDING.....	11
4.2 1973-1974: VOGELS VAN DE GROTE RIVIEREN	11
4.3 1973: AVIFAUNA VAN HET LAND VAN MAAS EN WAAL	12
4.4 1986: NEDER- EN OVERASSELTSE BROEK	12
4.5 1998-2000: ATLAS VAN DE NEDERLANDSE BROEDVOGELS 2000.....	13
4.6 2001-2010: WWW.WAARNEMING.NL	13
4.7 SAMENVATTEND OVERZICHT	14
4.8 2006-2010: EIGEN WAARNEMINGEN.....	15
5 RESULTATEN 2011	16
5.1 OVERZICHT.....	16
5.2 VERGELIJKING MET WAARNEMINGEN 2006-2010	19
5.3 DEELGEBIEDEN.....	20
5.4 BIOTOOP	25
5.5 GEDRAG	25
6 DISCUSSIE EN VOORLOPIGE CONCLUSIES	27
6.1 DISCUSSIE.....	27
6.2 AANZET VOOR VERVOLGONDERZOEK 2012	27
LITERATUUR.....	28

1 Inleiding

Vanaf 2003, het jaar dat ik in Wijchen kwam wonen, heb ik mijn waarnemingen van met name vogels en zoogdieren opgeschreven en zoveel mogelijk ingevoerd op www.waarneming.nl. Vanaf 2006 ben ik gericht waarnemingen gaan bijhouden van een aantal aansprekende gebieden. Ook heb ik diverse gebiedsgerichte broedvogelinventarisaties uitgevoerd (zie publicatielijst op bladzijde 2). In 2011 wilde ik me meer op een aansprekende soort gaan richten. De keuze is hierbij gevallen op de roodborsttapuit. Als studiegebied is gekozen het open agrarisch gebied ten noorden, zuiden en oosten van Wijchen.

De start van deze soort-studie in 2011 is drieledig:

1. In hoofdstuk 2 is een samenvatting gemaakt uit de literatuur van verspreiding, trends en levenswijze van de roodborsttapuit.
2. In hoofdstuk 3 zijn historische gegevens van het Land van Maas en Waal en met name het studiegebied samengevat.
3. Binnen de gemeente Wijchen zijn in 2011 de bekende broedlocaties gericht bezocht en is daarnaast gezocht naar andere broedlocaties. In hoofdstuk 4 zijn het onderzoeksgebied in 2011 en de gebruikte methode beschreven. In hoofdstuk 5 zijn de resultaten van het veldonderzoek in 2011 opgenomen.

In hoofdstuk 6 zijn een discussie en voorlopige conclusies opgenomen. Tevens is in dit hoofdstuk een aanzet gegeven voor het vervolgonderzoek in 2012.

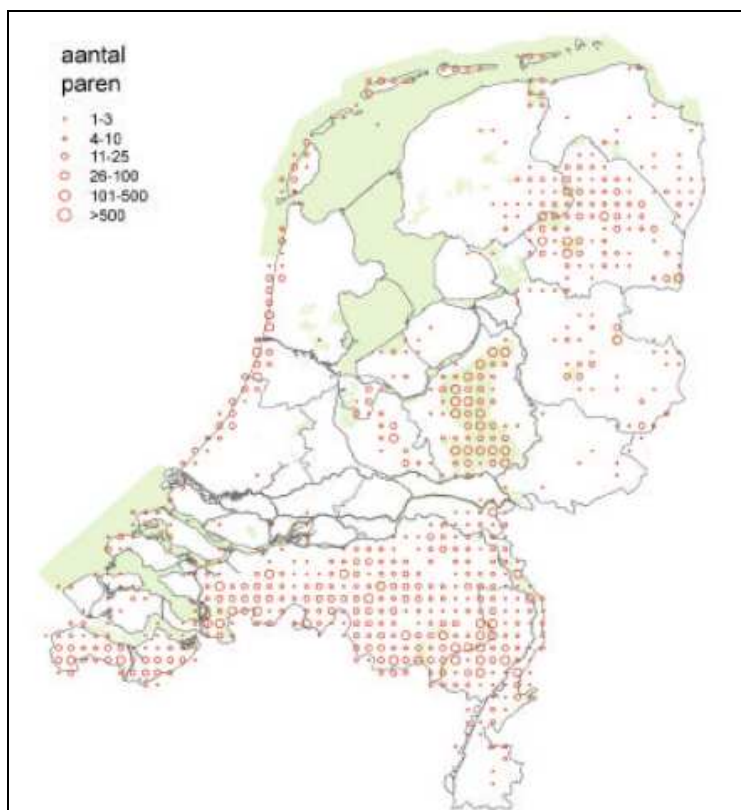
2 De roodborsttapuit

2.1 Verspreiding en trends

Verspreiding

De roodborsttapuit is een broedvogel van open gebieden met een ruige vegetatie en verspreide opslag van struiken of bomen. De Nederlandse broedvogels zijn trekvogels en overwinteren tot in Noord-Afrika.

Het zwaartepunt van de verspreiding in Nederland ligt op de hogere zandgronden met bolwerken in Drenthe, de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug, de Hollandse duinen, Noord-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen en Limburg (figuur 1). Hoge dichtheden van de soorten komen voor in heide en hoogveenreservaten, terwijl het cultuurland doorgaans lagere aantallen herbergt. Lokaal kan het cultuurland goed bezet zijn.

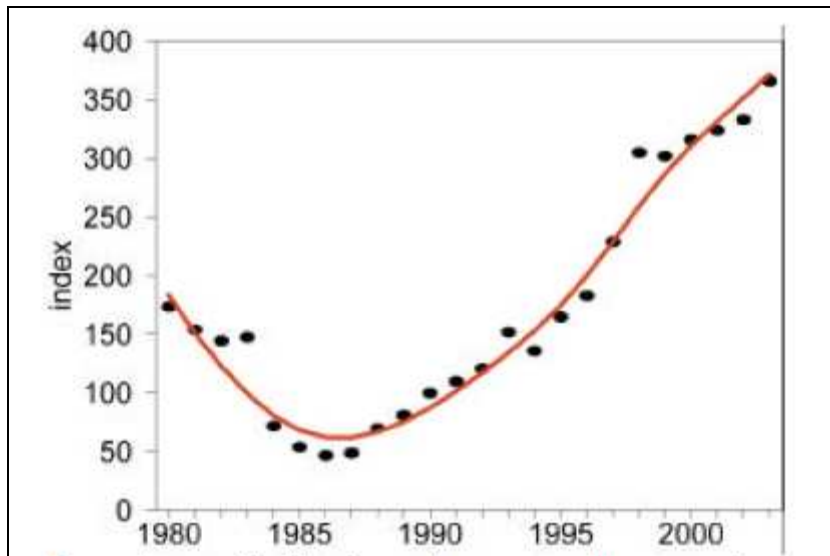
Figuur 1. Landelijke verspreiding (Ministerie van LNV, 2008).

Trends

Sinds 1975 heeft de soort een neergang meegemaakt met rond 1984 slechts 1.600-2.300 paren. Vervolgens heeft de soort vooral tussen 1995 en 2000 een verrassende comeback gemaakt. De populatie in 1998-2000 telde circa 6500-7000 paren en overtrof het aantal in 1975 (4.100-5.800). In 1999-2003 werden gemiddeld 6.800 paren van de roodborsttapuit geteld (figuur 2).

Het verspreidingsgebied is echter licht verminderd (presentie 8%). In feite maskeert de aantalstoename grote regionale trendverschillen binnen Nederland. De soort is uitgestorven in grote delen van Zuid-Drenthe, Twente, de Achterhoek, het rivierengebied (exclusief de Gelderse Poort) en Zuid-Limburg. Er zijn echter ook nieuwe vestigingen in vooral Laag-

Nederland. Lokaal was de soort destijds zeer algemeen in agrarisch cultuurlandschap (o.a. zuidoostelijk Noord-Brabant en Zuid-Limburg). In duin-, heide- en hoogveengebieden profiteert de soort van verzuivering. De huidige landelijke aantallen nemen nog steeds toe, waarbij onbekend is of ze hoger zijn dan rond 1960.

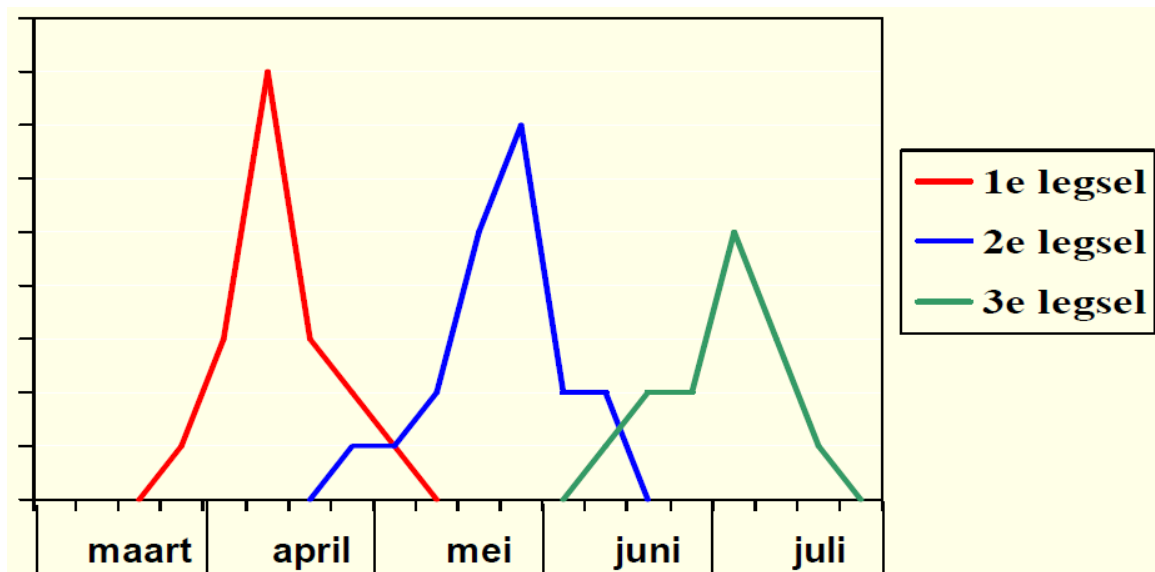
Figuur 2. Aantalsontwikkeling broedparen roodborsttapuit (Ministerie van LNV, 2008).

2.2 Levenswijze

Voortplanting

De vogels zijn geslachtsrijp na 1 jaar. In Nederland en België worden 2 tot 3 broedsels per jaar geproduceerd. Afhankelijk van de temperatuur in het voorjaar, is het broedbegin van het eerste legsel eind maart-half april (figuur 3). Per legsel worden 3 tot 7 eieren gelegd (gemiddeld 4,8-5,5). De broedduur is 13-14 dagen. De jongen vliegen vervolgens uit na 12-16 dagen. Polygamie komt soms voor; een mannetje kan 2-3 territoria bezetten en zorgen voor alle nesten met jongen (Sierdsema, z.j.).

De maximum leeftijd van in het wild levende roodborsttapuiten is 5,5 jaar (gebaseerd op ringvondsten; Sierdsema, z.j.).

Figuur 3. Gemiddelde duur eerste, tweede en derde broedsel (Sierdsema, z.j.).

Habitat

Roodborsttapuiten komen zowel voor in heide, hoogveen en open duin als in ruderaal terreinen met ruige randen en weilanden. Reliëfverschillen zijn belangrijk; op hellinkjes vindt in het voorjaar snelle opwarming plaats waardoor voedsel (insecten) sneller beschikbaar komt. In agrarisch gebied liggen territoria langs sloten, watergangen en greppels en bermen van onverharde wegen. Veel gebruik wordt gemaakt van afscheidingen (prikkeldraad, paaltjes). Van belang is ook de lengte aan braam- en soortgelijke struiken. Het foerageergebied bestaat daarnaast uit extensief grasland. Mais wordt gebruikt als dekking. In slootkanten wordt gebroed op ruige plekken (Sierdsema, z.j.).

In Noord-Oost-Vlaanderen is het voorkeurs habitat hoge vegetatie afgewisseld met korte (afgegraaide) vegetatie met voldoende uitkijkposten als paaltjes en afsluitingsdraden. Bemeste gedeelten of plaatsen waar vee ge graasd heeft, zijn vooral in trek in het vroege voorjaar, vermoedelijk door een groter insectenaanbod (Pauwels, 1999).

Verreweg de meeste paren nestelen in ruige weg- en slootbermen op de overgangen van hogere terreinen (zoals stroomruggen, rivierduinen en hoge zandgronden) naar lage broek- en komkleigebieden. Daarnaast bewonen ze spoordijken, ruigte op braakliggende percelen, industrieterreinen en uiterwaarden. In de centrale lage delen van komkleigebieden en broeklanden wordt de soort weinig aangetroffen. De soort benut afrasteringen, hekwerken en bovenleidingen van spoorwegen als uitkijk- en zangpost (Van den Bergh et al., 1979).

Opmerkelijk is de plaatstrouw (Van den Bergh et al., 1979). Van Eerde (2003) geeft aan dat geringde vogels vaak < 300 meter van de ringplek terugkeren. Dat geldt zowel voor oude als voor de als nestjong geringde vogels. Soms blijven paartjes elkaar in het volgende jaar trouw. Een ander opvallend fenomeen noemt Van Eerde de soms opvallende jaarlijkse consistentie van territoria. Ieder jaar worden ongeveer dezelfde territoria bezet, vaak door verschillende paartjes en soms wordt een nieuwe nest gebouwd op slechts een meter afstand van het oude nest van het voorgaande jaar. Dit wordt dus niet altijd bepaald door plaatstrouw van de vogels, maar zeer waarschijnlijk ook door bepaalde kenmerken van het habitat.

In het Gooi foerageert de roodborsttapuit in lage tot middelhoge kruiden- en heidevegetatie. Belangrijk is een structuurrijke vegetatie met een sterke variatie in bodemreliëf. Een boom her en der kan als uitkijkpost of vluchtplaats fungeren (Prop, 2010).

Schoppers (2005) geeft voor 18 paartjes in Gelderland voor 13 broedparen een ruige greppel als waarschijnlijke broedlocatie op (soms met braam, overjarige lisdodde, ruigte, riet, struiken, meidoorn). Andere broedlocaties waren brede stroken ruigte langs sloten (1x), verruigd grasland (2x), braakliggend terrein (1x), slootkant (1x).

Voedsel

Het voedsel bestaat uit kevers, vliesvleugeligen, rupsen van motten en keverlarven, spinnen. Later in het seizoen worden ook vliegen en sprinkhanen gegeten (Sierdsema, z.j.).

Uit Duits onderzoek (Flinks & Pfeifer, 1993) bleek dat het merendeel van het voedsel in het vroege voorjaar bestaat uit kevers en spinnen die in lage vegetatie worden gevangen.

Roodborsttapuiten houden er verschillende jachttechnieken op na, afhankelijk van het soort prooi. Veelal wordt er vanaf een uitkijkpost naar de bodem gevlogen. Of fladderen en bidden zij boven de vegetatie. Zij zoeken nooit onder bladeren of in de grond naar verborgen prooien. Wel wordt in het voorjaar soms gespeurd naar kevers en spinnen op de afgestorven vegetatie. Ondanks de beperkte vliegsnelheid worden op hoge, bloeiende vegetaties, later op het jaar bij verrassing insecten als zweefvliegen gevangen. Bij windstil weer slagen de vogels erin ook grotere insecten als vlinders, libellen en langpootmuggen te vangen. Zij zoeken steeds een insectenrijke vegetatie op (Pauwels, 1999).

Dichtheden

De maximum-dichtheid bedraagt 15-20 paar/100 ha. In heide en hoogveen is de gemiddelde dichtheid 13-20 paar/100 ha (Gooi-Tafelberg: 44 paar/100 ha (Prop, 2010), in de duinen 16-19 en in agrarisch gebied 7-9 (maximaal 14). De territoriumgrootte is maximaal 250 meter. Foerageervluchten vinden echter plaats tot op honderden meters van het territorium (Sierdsema, z.j.).

Roodborsttapuiten doen het beter in heidegebieden, waar ze profiteren van een geschikt natuurbeheer en waar verstoringfactoren als in het landbouwmilieu zich niet voordoen. De gevoeligheid voor lage temperaturen in maart speelt echter ook hier en is mogelijk, gezien het koudere microklimaat van de open zandgebieden, een nog belangrijker factor dan in de landbouwgebieden (Vermeersch, 2008). Schoppers (2005) heeft de indruk dat de soort zich in cultuurland later in het voorjaar vestigt (april/mei) dan op de hei (maart/april). Op de hei met de hoge dichtheden is het belangrijk om vroeg in het voorjaar te vestigen om de beste plek te kunnen krijgen. Hij vermoedt dat de vogels in het cultuurland waarschijnlijk jonge vogels zijn (die doorgaans later arriveren) die nieuwe gebieden moeten ontdekken waardoor haast minder geboden is of meer tijd wordt besteed aan het zoeken.

Trek

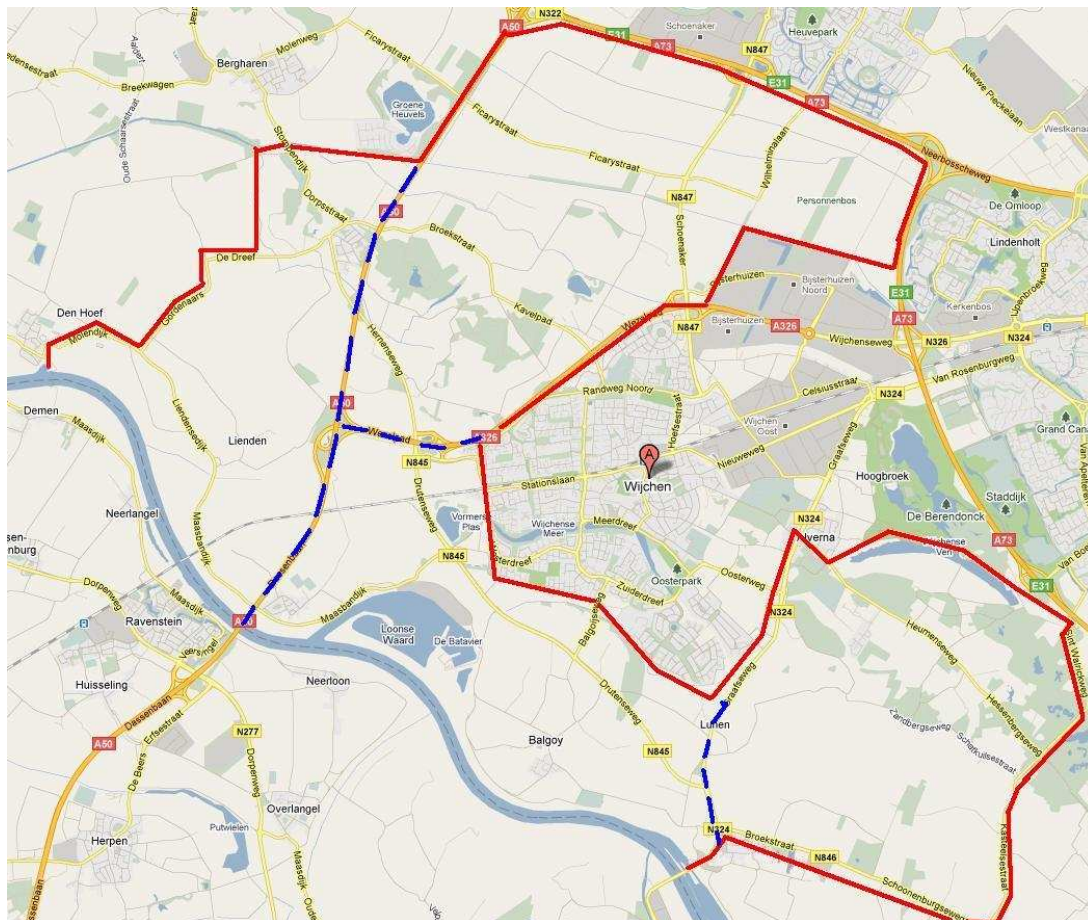
De West-Europese populatie overwintert in Zuidwest-Europa en in Noord-Afrika. De aankomst in Nederland is vanaf begin maart. De wegtrek is in (eind) september/oktober (Sierdsema, z.j.). Om mogelijke doortrekkers in maart en april niet te verwarren met broedvogels, wordt soms aangeraden vooral in mei en juni te inventariseren (Pauwels, 1999). In zachte winters overwinteren roodborsttapuiten ook in Nederland.

3 Methode en onderzoeksgebied 2011

3.1 Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied in 2011 ligt rond Wijchen (figuur 4). De oppervlakte is circa 50 km². Het landschap bestaat uit akkers, weilanden, fruitteelt, heggen en houtwallen. Het onderzoeksgebied is onderverdeeld in 4 deelgebieden:

- Noord: tussen A50, A73 en N326
- West: ten westen van de A50
- Zuid: tussen A50, N326, Wijchen, Graafseweg en de Maas
- Oost: ten oosten van de Graafseweg en ten noorden van Broekstraat/Schoonenburgseweg.

Figuur 4. Onderzoeksgebied 2011.

3.2 Methode

Gerichte bezoeken

Tussen de datumgrenzen (15 maart-15 juli) voor de soort is gericht gezocht naar aanwezige roodborsttapuiten in het onderzoeksgebied. Basis hiervoor waren de bekende waarnemingen in het onderzoeksgebied uit de periode 2006-2010. Het eerste doel was na te gaan of er weer individuen of paartjes aanwezig waren op deze bekende locaties. Met het hieruit ontwikkelde zoekbeeld van het habitat is op vergelijkbare plekken gericht gespeurd naar aanwezige roodborsttapuiten. Bij elke waarneming is het aantal individuen, geslacht en tijdstip genoteerd.

Bepaling territoria / broedgevallen

Voor de bepaling van het aantal territoria cq. broedgevallen is de SOVON-methode gehanteerd (Van Dijk & Boele, 2011). Eén waarneming binnen de datumgrenzen is voldoende, om een territorium te kunnen vaststellen. De datumgrenzen zijn:

- 15 maart-15 april voor territorium-indicatieve / nestindicerende waarnemingen;
- 15 april-15 juli voor een volwassen individu of paar in broedbiotoop.

Afgelegde bezoeken

De beste tijd van de dag is rond zonsopgang. Meestal is echter op andere tijden van de dag geïnventariseerd, zowel 's morgens, 's middags als 's avonds. De bezoektijden zijn niet afzonderlijk genoteerd. De totale geïnvesteerde tijd in veldbezoeken bedraagt circa 24 uur. In tabel 1 zijn de bezoekdata aangegeven en welke deelgebieden daarop zijn bezocht. De bezoeken vonden meestal plaats per fiets, soms met de auto. Wanneer op een locatie niet direct roodborstapuiten werden waargenomen, is gemiddeld 5-10 minuten lang gewacht voordat de waarneming werd afgebroken.

Nr	Datum	Noord	Oost	Zuid	West
1	16-03	•		•	•
2	20-03		•		
3	24-03		•	•	•
4	26-03			•	
5	30-03			•	
6	02-04				•
7	08-04			•	•
8	17-04			•	
9	21-04			•	
10	23-04				•
11	26-04			•	
12	29-04				•
13	11-05		•		
14	18-05	•			
15	25-05		•	•	
16	02-06			•	
17	05-06			•	
18	08-06	•			
19	09-06		•		
20	15-06				•
21	21-06		•		
22	25-06	•			
23	29-06	•			•
24	06-07		•	•	
	Totaal	5	7	12	8

Tabel 1. Inventarisatierondes 2011: data en bezochte deelgebieden.

Biotoop

Van alle locaties zijn foto's gemaakt. Op 20 en 27 maart is dit gedaan van de toen bekende locaties en op 29 juni en 6 juli van alle locaties waar roodborstapuiten zijn aangetroffen. Vervolgens is van elke locatie aangegeven in hoeverre een heg, paaltjes met prikkeldraad en een sloot of greppel aanwezig zijn en hoe het grondgebruik aan weerszijden van de locatie was. Zonodig zijn aanvullende gegevens genoteerd over de locatie.

Gedrag

In een aantal gevallen zijn gedragswaarnemingen apart genoteerd en beschreven.

4 Historische gegevens onderzoeksgebied

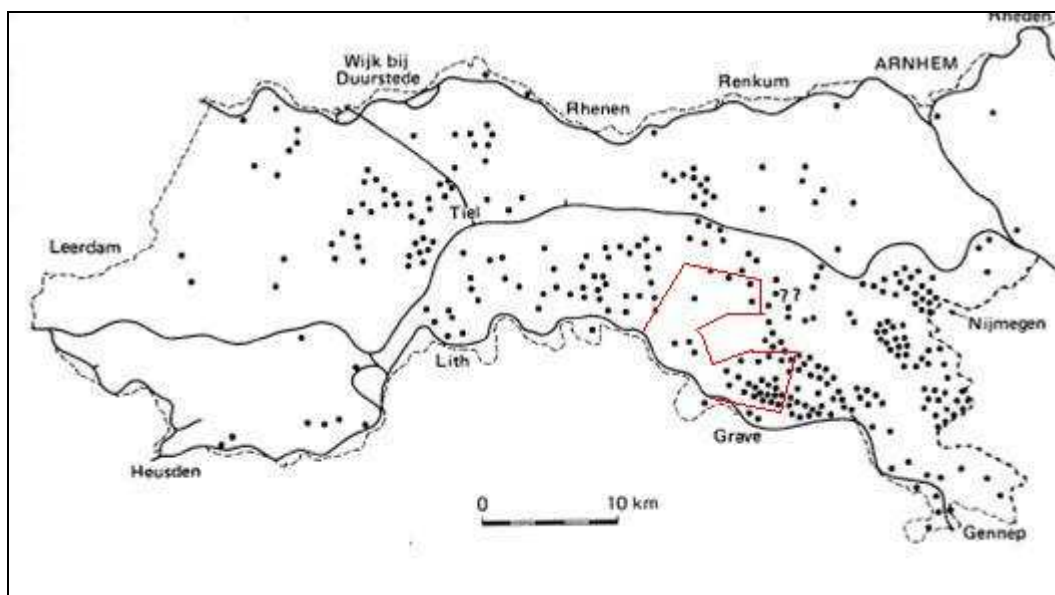
4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn de bekende historische verspreidingsgegevens van de roodborsttapuit in het Land van Maas en Waal en het Rijk van Nijmegen opgenomen. Deze gegevens komen uit de volgende bronnen:

- 1973-1974: Vogels van de Grote Rivieren (Van den Bergh et al., 1979).
- 1973: Avifauna van het Land van Maas en Waal (Van den Berg, 1974).
- 1986: Broedvogelinventarisatie Neder- en Overasseltse Broek (Reijnen, z.j.).
- 1998-2000: Atlas van de Nederlandse Broedvogels (Van Noorden in SOVON, 2002).
- 2001-2010: www.waarneming.nl.

4.2 1973-1974: Vogels van de Grote Rivieren

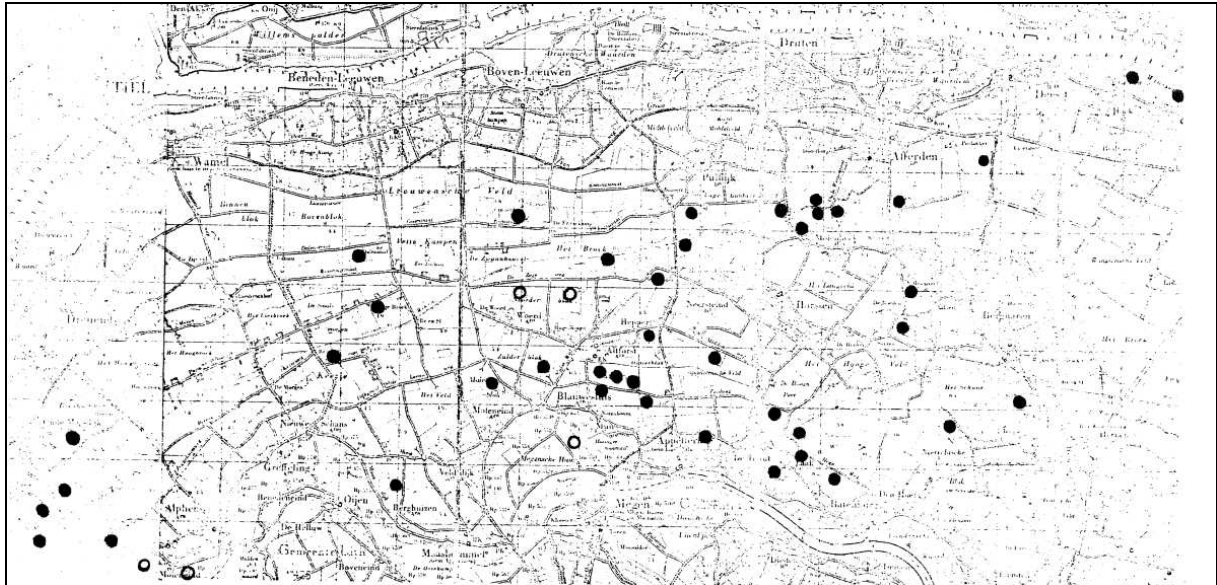
De meeste roodborsttapuiten nestelen in de zuidoostelijke delen van het rivierengebied, voor in het Rijk van Nijmegen, maar ook plaatselijk in de Betuwe en in het Land van Maas en Waal. Doortrekkende vogels vertonen zich vooral aan de randen van stuwwalcomplexen, langs dijken en stroomruggen en in uiterwaarden. Van den Bergh et al. (1979) geven aan dat kwantitatief materiaal uit het verleden ontbreekt. Wel is de aantalstoename in delen van het Rijk van Nijmegen en de Betuwe 'onmiskenbaar'. Dit is tegengesteld aan de landelijke trend (paragraaf 2.1). De ontwatering van komkleipolders en broeklanden maakt deze gebieden, en vooral de overgangszones naar de hogere terreinen, zeer geschikt als broedhabitat. In figuur 5 is te zien dat de soort vrijwel in het gehele onderzoeksgebied voorkwam, met een duidelijke clustering ten zuidoosten van Wijchen. Een schatting van het aantal broedparen binnen het onderzoeksgebied van 2011 bedraagt 33.

Figuur 5. Verspreiding Roodborsttapuit in 1973/1974 (Van den Bergh et al., 1979) met globaal ingetekend het onderzoeksgebied van 2011.

4.3 1973: Avifauna van het Land van Maas en Waal

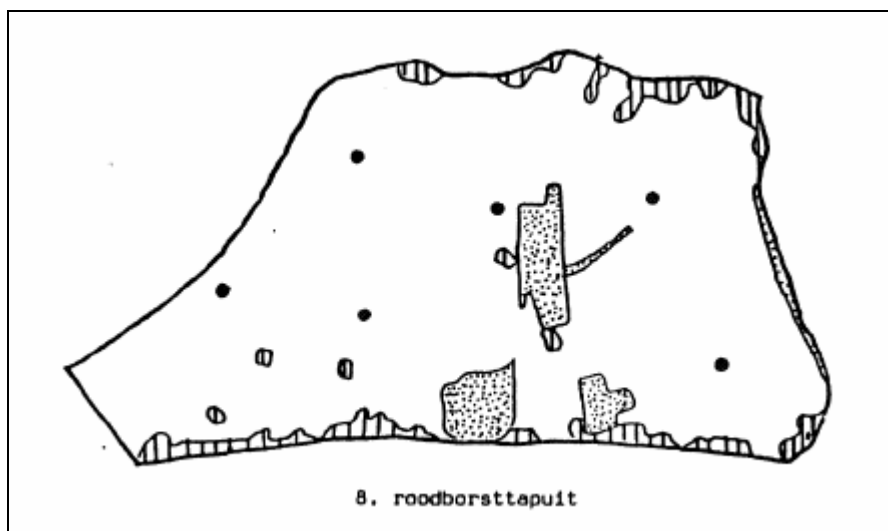
In het Land van Maas en Waal moet de roodborsttapuit vroeger een zeer gewone broedvogel zijn geweest. Dit valt gemakkelijk af te leiden uit het feit dat, in 1973, na de uitvoering van allerlei civieltechnische werken, in het studiegebied nog 37 paren werden aangetroffen. In andere, aangrenzende gebieden werden nog eens 5 paren geteld, wat een, globaal, totaal voor het gehele gebied van 40-45 paren maakt (figuur 6). Roodborsttapuiten komen vooral voor aan de randen van stroomruggen en komkleigebieden. Ze nestelen veelal in ruige slootkanten, wegbermen e.d. De gegevens betreffen het Land van Maas en Waal ten westen van het onderzoeksgebied van 2011.

Figuur 6. Verspreiding Roodborsttapuit (•) en paapje (o) in 1973 (Avifauna LVMW).

4.4 1986: Neder- en Overasseltse Broek

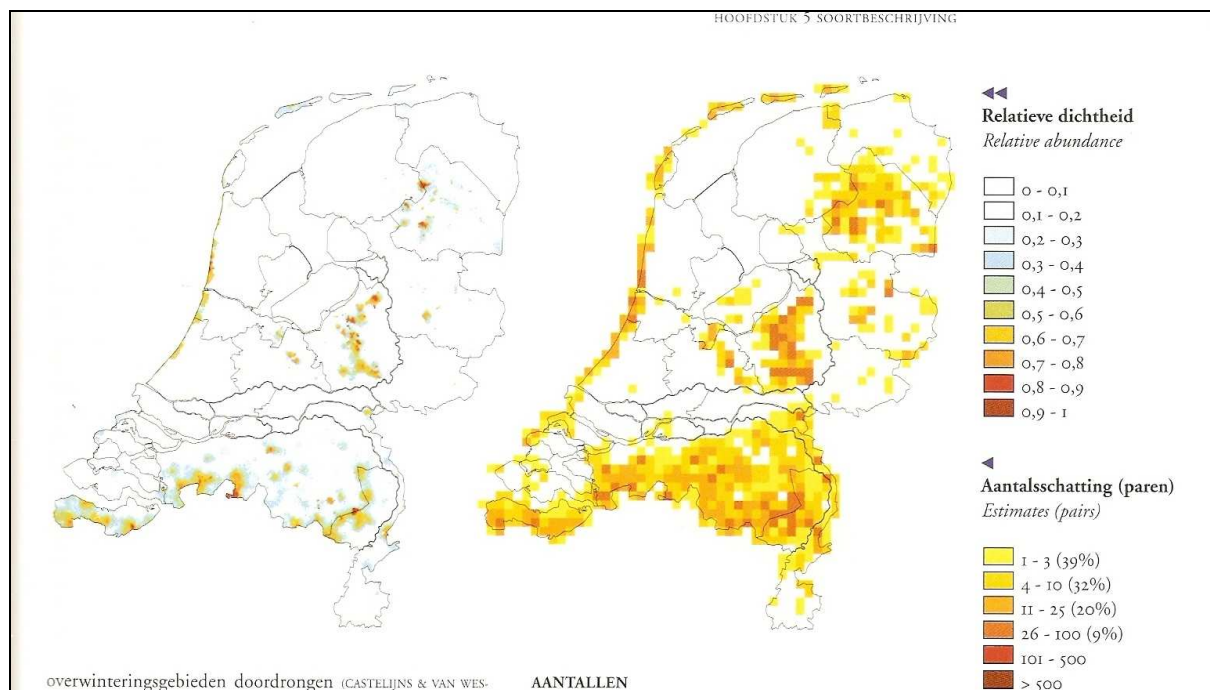
Bij een inventarisatie van het Neder- en Overasseltse Broek in 1986, vond Reijnen (z.j.). 6 territoria (figuur 7). Hij geeft geen nadere gegevens, behalve dat de soort voorkomt in ruigten, bij heggen.

Figuur 7. Verspreiding Roodborsttapuit in de Neder- en Overasseltse Broek in 1986 (Reijnen, z.j.).

4.5 1998-2000: *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 2000*

Van Noorden (2000) geeft aan dat de soort in het westelijk deel van het Land van Maas en Waal is verdwenen (figuur 8). Door intensivering van het grondgebruik heeft de soort zich teruggetrokken uit het agrarisch gebied. Van herstel in het rivierengebied is nog geen sprake (elders, in Brabant bijvoorbeeld wel). Globaal is op basis van het aantal blokken van de gemeente Wijchen (5) een schatting te maken van het maximale aantal broedparen (geel = maximaal 3): $5 \times 3 = 15$.

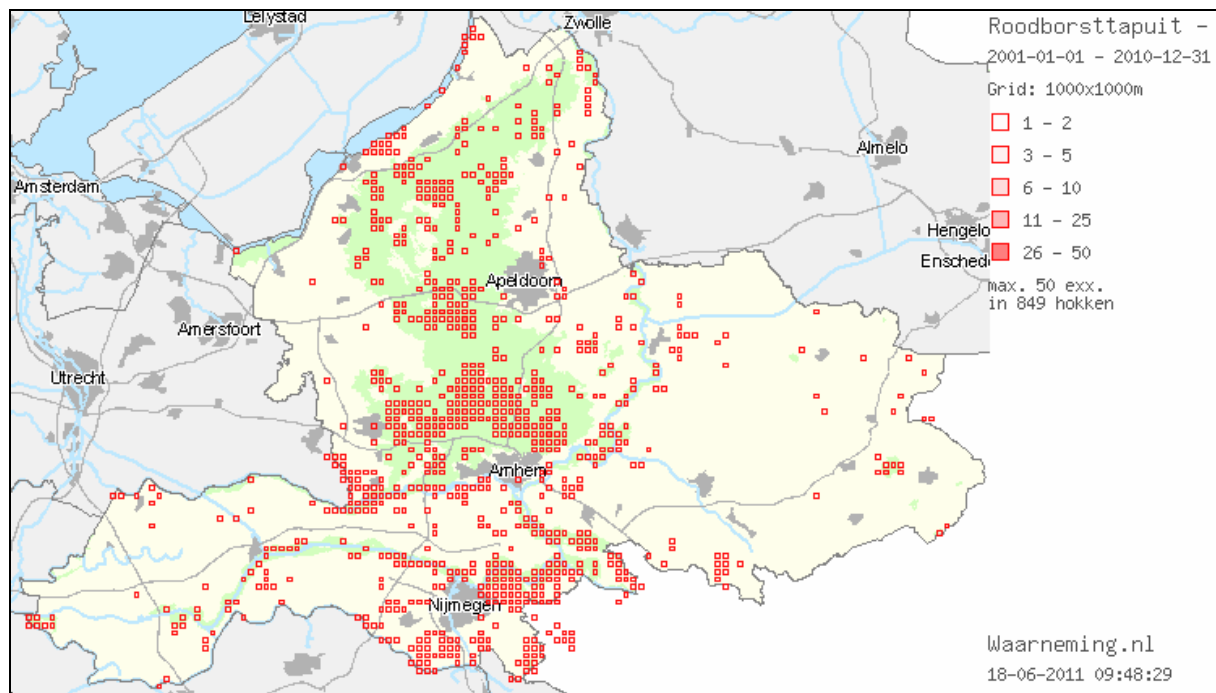
Figuur 8. Verspreiding Roodborsttapuit 1998-2000 (SOVON, 2000).

4.6 2001-2010: www.waarneming.nl

Van www.waarneming.nl is een selectie gemaakt van de waarnemingen van 1-1-2001 t/m 31-12-2010. De roodborsttapuit heeft in deze periode nog steeds een kerngebied ten zuidoosten van Wijchen en komt ten westen daarvan nog nauwelijks voor. Wel is de soort veel waargenomen langs de uiterwaarden van de Waal in het westen en noorden van het onderzoeksgebied. Er is in deze periode dus duidelijk sprake van herstel ten opzichte van de jaren tachtig en negentig, maar (nog) niet in het centrale deel van het Land van Maas en Waal (figuur 9).

Gemeente Wijchen 2000-2010

Van de ingevoerde waarnemingen op www.waarneming.nl is een nadere analyse gemaakt. In tabel 2 is het aantal waarnemingen per jaar in de gemeente Wijchen opgenomen evenals het totaal voor het onderzoeksgebied. Tevens zijn de eerste en laatste waarnemingsdatum per jaar opgenomen. Om een indicatie te kunnen krijgen van het aantal mogelijke broedparen is ook het aantal waarnemingen binnen de datumgrenzen gegeven.

Figuur 9. Verspreiding Roodborsttapuit in Gelderland, 2001-2010 (www.waarneming.nl).

Jaar	Aantal waarnemingen	Totaal aantal individuen	Eerste datum	Laatste datum	Aantal waarnemingen < datumgrenzen (15 maart-15 juli)
2001	1	1	8-4	8-4	1
2002	1	1	25-8	25-8	0
2003					0
2004	1	4	5-9	5-9	0
2005					0
2006	4	9	15-4	17-9	3
2007	14	23	11-3	8-8	10
2008	26	38	13-1	28-12	22
2009	42	70	3-3	9-10	34
2010	41	90	17-3	26-8	36

Tabel 2. Waarnemingen in de gemeente Wijchen 2000-2010 (www.waarneming.nl).

Voor 2005 zijn nauwelijks waarnemingen (binnen de datumgrenzen) ingevoerd. Het aantal waarnemingen stijgt vanaf 2007. Uit het overzicht kunnen geen conclusies worden getrokken m.b.t. aantalsveranderingen, wel dat er steeds meer waarnemingen worden ingevoerd (waarnemerseffect) op www.waarneming.nl. Het aantal individuen per waarneming is meestal 1-2, met een uitschieter op 24 augustus 2009: 10 exemplaren (doortrek).

4.7 Samenvattend overzicht

In tabel 3 is op basis van een globale schatting gemaakt van het aantal broedparen in het onderzoeksgebied van 2011 op basis van de besproken onderzoeken.

Periode-jaar	Gebied	Bron	Basis	Aantal
1973-1974	Land van Maas en Waal, Rijk van Nijmegen	Van den Bergh et al. (1979)	Stippen (figuur 5)	33
1986	Neder- en Overasseltse Broek	Reijnen, 1986	Stippen (figuur 7)	6
1998-2000	Land van Maas en Waal, Rijk van Nijmegen	SOVON, 2000	Blokken (figuur 8)	15
2001-2010	Land van Maas en Waal, Rijk van Nijmegen	www.waarneming.nl	Blokken 1x1 km Waarnemingen binnen de datumgrens	22 36

Tabel 3. Globale schatting aantal broedparen in het onderzoeksgebied op basis van eerdere onderzoeken.

4.8 2006-2010: Eigen waarnemingen

Vanaf 2006 zijn 12 waarnemingen van roodborsttapuiten op 6 locaties in het onderzoeksgebied gedaan. Deze zijn samengevat in tabel 4 en weergegeven in figuur 10.

Datum	Aantal	Locatie
05-04-06	1 paar	Wijchen-West, spoor
19-04-06	1 ♂	Wijchen-West, spoor
08-04-07	1	Wijchen-West, spoor
14-04-07	2	Maasdijk-West, t.h.v. boerderij
02-04-08	1 paar	Wijchen-West, spoor
02-04-08	1 paar	Maasdijk-Oost, t.h.v. Loonse Waard
01-04-09	2	Wijchen-West, spoor
30-04-09	1	Neder- en Overasseltse Uiterwaard
06-04-10	1	Wijchen-West, spoor
12-05-10	1	Maasdijk-Oost, laatste heg < Maas
16-05-10	1 paar	Neder- en Overasseltse Broek
26-08-10	1 juv.	Neder- en Overasseltse Broek

Tabel 4. Eigen waarnemingen 2006-2010

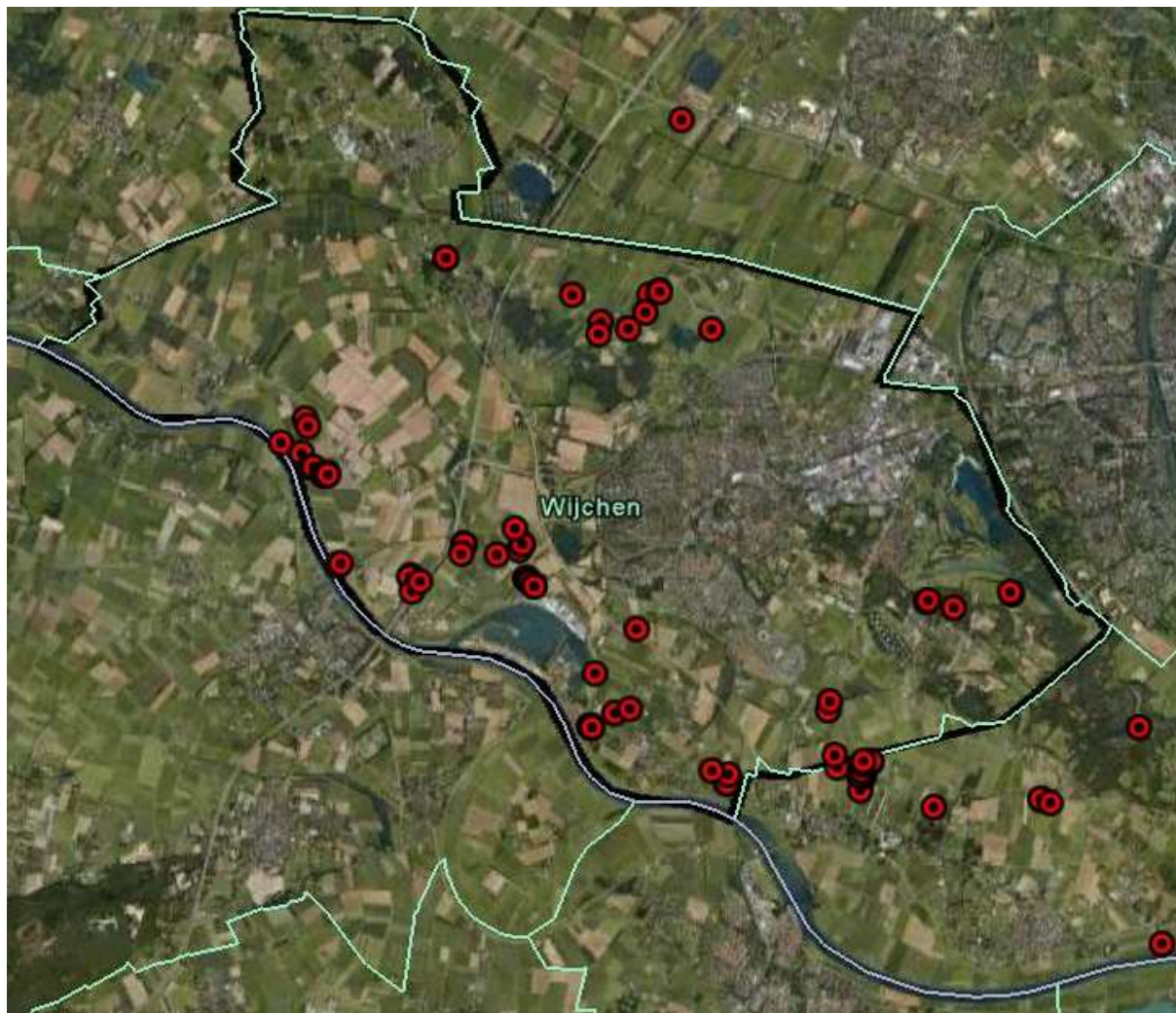

Figuur 10. Eigen waarnemingen 2006-2010.

5 Resultaten 2011

5.1 Overzicht

In totaal zijn tijdens de 24 inventarisatieronden in 2011 60 waarnemingen van roodborsttapuiten gedaan en 100 individuele waarnemingen. In figuur 11 zijn de afzonderlijke locaties weergegeven waar roodborsttapuiten tijdens het onderzoek zijn waargenomen.

Figuur 11. Locaties waarnemingen roodborsttapuit in 2011.

In totaal zijn op 28 afzonderlijke locaties roodborsttapuiten waargenomen. Op 2 locaties die aan het zoekbeeld voldeden, zijn geen roodborsttapuiten waargenomen. Een overzicht van alle locaties met het totaal aantal bezoeken, waarnemingen, op alle bezoeken waargenomen totaal aantal vogels en aantal individuen (paren + jongen) is opgenomen in tabel 5.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
1 W	De Beemd a	7	3	43	4	1		2
2 N	Wezelseveldweg	5	4	80	6	1	2	4
3 W	Liendense Waard a	5	5	100	11	1	3	5
4 W	Maasbandijk-Uitvliet	5	2	40	3	1		2
5 O	Boskantsebroekstraat	3	2	67	3	1		3
6 O	Kasteelsestraat	4	3	75	4	1		2
7 Z	Drutenseweg	7	1	14	1			1
8 Z	Maasbandijk heg 1	8	0	0	0			0
9 Z	Maasbandijk heg 2	10	1	10	1			1
10 Z	Maasbandijk heg 3	10	5	50	9	1		2
11 W	Ekenseweg	7	4	57	6	1		2
12 Z	Maasbandijk Balgoy	1	0	0	0			0
13 Z	Eindsestraat heg links	4	1	25	1			1
14 Z	Eindsestraat heg rechts	4	3	75	5	1		2
15 W	Hoogeerd	5	5	100	9	1	1	3
16 W	De Beemd b	3	1	33	2	1		2
17 W	Liendense Waard b	3	2	67	2			1
18 O	Ned. Ov. Broek	3	3	100	5	1		2
19 N	Broekstraat a	4	2	50	5	1	2	4
20 N	Broekstraat b	3	1	33	2	1		2
21 N	Ficarystraat	2	1	50	2	1		2
22 O	Alvernese Heide	2	2	100	4	1		2
23 W	Lagestraat	2	1	50	3	1	1	3
24 N	Dorpsstraat Hernen	2	2	100	2			1
25 O	Ov. Hatertse Vennen	1	1	100	1			1
26 N	Wezelsedijk	1	1	100	2	1		2
27 Z	Herreweg	1	1	100	2	1		2
28 Z	Luumpt	1	1	100	1			1
29 O	Ned. Ov. Broek fietspad	1	1	100	2	1		2
30 O	Gaasselsedam	1	1	100	2	1		2
	Totaal Gemiddeld	115	60	52	100	21	9	59

Tabel 5. Waarnemingen per locatie.

De afzonderlijke locaties zijn 1 - 10x bezocht. In gemiddeld 52% van alle bezoeken aan een locatie zijn roodborsttapuiten waargenomen.

Het totaal aantal waargenomen individuele vogels betrof 59; het totaal aantal vastgestelde paren betrof 21. Op 8 locaties zijn alleen individuele mannetjes waargenomen. Op 5 locaties zijn in totaal 8 jongen gezien. Dit betrof minimaal 1 en maximaal 3 jongen.

Aanvullende waarnemingen na de datumgrens

Na de datumgrens van 15 juli zijn nog 16 aanvullende waarnemingen gedaan, op 9 locaties (tabel 6 en figuur 12). Hierbij is één nieuw locatie (31 O Vendam).

Locatie	Naam	Aanvullende waarneming(en)
1 W	De Beemd a	24-08 1 ex.
3 W	Liendense Waard a	24-08 1 ex.
15 W	Hoogeerd	10-09 ♂♀ juv.; 14-09 ♂♀ juv.
17 W	Liendense Waard b	14-09 ♂♀
18 O	Ned. Ov. Broek	27-08 ♂♀ juv. + 4 ex. in omgeving; 30-09 ♂♀ + 3 ex. in omgeving
22 O	Alvernese Heide	31-08 ♂♀
23 W	Lagestraat	24-08 ♂♀ juv.
29 O	Ned. Ov. Broek fietspad	27-08 1 ex.
31 O	Vendam	27-08 1 ex.

Tabel 6. Aanvullende waarnemingen na de datumgrens van 15 juli.

Figuur 12. Aanvullende waarnemingen na de datumgrens van 15 juli.

5.2 Vergelijking met waarnemingen 2006-2010

Zoals aangegeven is een deel van de locaties bekend van voorgaande jaren (2006-2010). Dit betrof 6 locaties; in 2011 zijn 25 nieuwe locaties gevonden. Tabel 7 geeft aan in welke jaren waarnemingen op een locatie zijn gedaan.

Locatie	Naam	Bekend voor 2011	Nieuw in 2011	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1 W	De Beemd a	X		X	X	X	X	X	X
2 N	Wezelseveldweg		X						X
3 W	Liendense Waard		X						X
4 W	Maasbandijk-Uitvliet	X			X				X
5 O	Boskantsebroekstraat		X						X
6 O	Kasteelsestraat	X					X		X
7 Z	Drutenseweg		X						X
8 Z	Maasbandijk heg 1								
9 Z	Maasbandijk heg 2	X				X			
10 Z	Maasbandijk heg 3	X						X	X
11 W	Ekenseweg		X						X
12 Z	Maasbandijk Balgoy								
13 Z	Eindsestraat heg links		X						X
14 Z	Eindsestraat heg rechts		X						X
15 W	Hoogeerd		X						X
16 W	De Beemd b		X						X
17 W	Liendense Waard b		X						X
18 O	Ned. Ov. Broek	X						X	X
19 N	Broekstraat a		X						X
20 N	Broekstraat b		X						X
12 N	Ficarystraat		X						X
22 O	Alvernese Heide		X						X
23 W	Lagestraat		X						X
24 N	Dorpsstraat Hernen		X						X
25 O	Ov. Hatertse Vennen		X						X
26 N	Wezelsedijk		X						X
27 Z	Herreweg		X						X
28 Z	Luumpt		X						X
29 O	Ned. Ov. Broek fietspad		X						X
30 O	Gaasselsedam		X						X
31 O	Vendam		X						X
Totaal		6	23	1	2	2	2	3	26

Tabel 7. Historische waarnemingen op de in 2011 onderzochte locaties

5.3 Deelgebieden

Noord

De waarnemingen op de 6 locaties ten noorden van Wijchen zijn opgenomen in tabel 8 en figuur 13. In totaal zijn hier met zekerheid 5 paartjes vastgesteld. Langs de dorpsstraat Hernen is twee maal alleen een mannetje gezien. Op 2 locaties zijn in totaal 4 jongen gezien.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
2 N	Wezelseveldweg	5	4	80	6	1	2	4
19 N	Broekstraat a	4	2	50	5	1	2	4
20 N	Broekstraat b	3	1	33	2	1		2
21 N	Ficarystraat	2	1	50	2	1		2
24 N	Dorpsstraat Hernen	2	2	100	2			1
26 N	Wezelsedijk	1	1	100	2	1		2

Tabel 8. Waarnemingen deelgebied noord.

Figuur 13. Waarnemingen ten noorden van Wijchen. Paar 21 N Ficarystraat (langs de A73) staat niet op het kaartje.

West

De waarnemingen op de 8 locaties ten westen van Wijchen zijn opgenomen in tabel 9 en figuur 14. In totaal zijn hier met zekerheid 7 paartjes vastgesteld. Op de westelijke locatie in de Liendense Waard is twee maal alleen een mannetje gezien. Op 3 locaties zijn in totaal 5 jongen gezien. Na de laatste datumgrens zijn zowel op Hoogeerd als op Lagestraat 2 jongen gezien, zodat het totaal aantal jongen tenminste 7 bedraagt.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
1 W	De Beemd a	7	3	43	4	1		2
3 W	Liendense Waard a	5	5	100	11	1	3	5
4 W	Maasbandijk-Uitvliet	5	2	40	3	1		2
11 W	Ekenseweg	7	4	57	6	1		2
15 W	Hoogeerd	5	5	100	9	1	1	3
16 W	De Beemd b	3	1	33	2	1		2
17 W	Liendense Waard b	3	2	67	2			1
23 W	Lagestraat	2	1	50	3	1	1	3

Tabel 9. Waarnemingen deelgebied west.

Figuur 14. Waarnemingen ten westen van Wijchen.

Zuid

De waarnemingen op de 7 locaties ten zuiden van Wijchen zijn opgenomen in tabel 10 en figuur 15. In totaal zijn hier met zekerheid 3 paartjes vastgesteld. Op 5 locaties is slechts één exemplaar gezien. Er zijn geen jongen waargenomen.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
7 Z	Drutenseweg	7	1	14	1			1
9 Z	Maasbandijk heg 2	10	1	10	1			1
10 Z	Maasbandijk heg 3	10	5	50	9	1		2
13 Z	Eindsestraat heg links	4	1	25	1			1
14 Z	Eindsestraat heg rechts	4	3	75	5	1		2
27 Z	Herreweg	1	1	100	2	1		2
28 Z	Luumpt	1	1	100	1			1

Tabel 10. Waarnemingen deelgebied zuid.

Figuur 15. Waarnemingen ten zuiden van Wijchen.

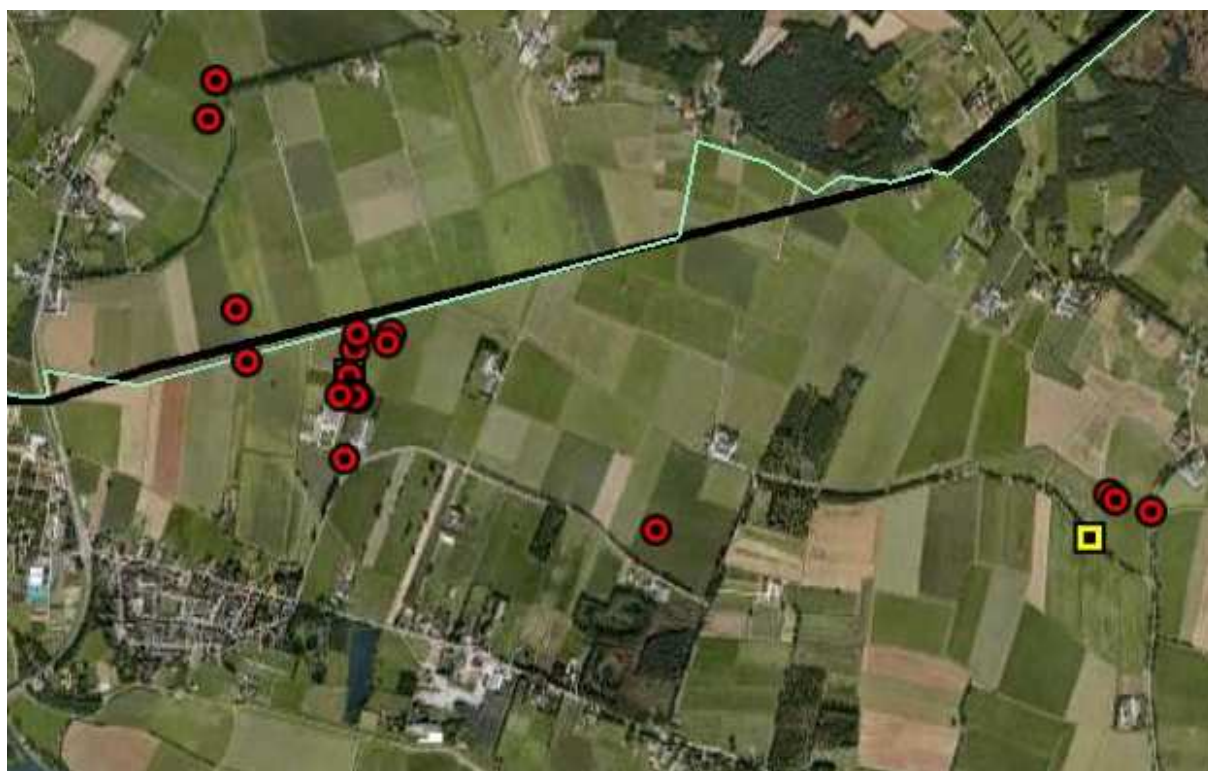
Oost

De waarnemingen op 5 locaties ten oosten van Wijchen zijn opgenomen in tabel 11 en figuur 16. In totaal zijn hier met zekerheid 5 paartjes vastgesteld. Tussen de datumgrenzen zijn geen jongen waargenomen. Na de laatste datumgrens is in de Neder- en Overasseltse Broek 1 jong waargenomen.

Reijnen (1986) stelde 6 broedparen vast (figuur 7), waarvan er drie overeen lijken te komen met drie locaties uit 2011:5 O, 6 O en 18 O.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
5 O	Boskantsebroekstraat	3	2	67	3	1		3
6 O	Kasteelsestraat	4	3	75	4	1		2
18 O	Ned. Ov. Broek	3	3	100	5	1		2
29 O	Ned. Ov. Broek fietspad	1	1	100	2	1		2
30 O	Gaasselsedam	1	1	100	2	1		2

Tabel 11. Waarnemingen deelgebied oost.

Figuur 16. Waarnemingen ten oosten van Wijchen.

Vennengebied

De waarnemingen in het Vennengebied zijn opgenomen in tabel 12 en figuur 17. In totaal is met zekerheid 1 paartje vastgesteld op de Alvernese Heide. Op de andere locatie is een maal 1 mannetje gezien. Er zijn geen 5 jongen waargenomen.

Locatie	Naam	Aantal bezoeken	Aantal waarnemingen alle bezoeken	%	Totaal aantal waargenomen vogels alle bezoeken	Paar	Jongen	Max. aantal aanwezige individuen
22 O	Alvernese Heide	2	2	100	4	1		2
25 O	Ov. Hatertse Vennen	1	1	100	1			1

Tabel 12. Waarnemingen Vennengebied.

Figuur 17. Waarnemingen Vennengebied.

5.4 Biotoop

Van alle locaties is in tabel 11 het biotoop beschreven aan de hand van de gehanteerde kenmerken: heg, prikkeldraad, sloot/greppel, omliggend biotoop. In onderstaande analyse is uitgegaan van 26 locaties (2 van de 30 niet bezet, 2 van de 30 in heide).

Heg en/of prikkeldraad

Op 8 locaties is sprake van een heg. Dit is op 31% van de bezette locaties. Op 20 locaties is sprake van een afrastering met paaltjes en prikkeldraad. Dit is op 77% van de bezette locaties. Op 3 locaties is zowel sprake van een heg als een afrastering met paaltjes en prikkeldraad.

Sloot of greppel

Op 9 locaties is sprake van een sloot of droge greppel. Dit is op 35% van de bezette locaties. Op 3 locaties gaat het om een sloot en op 6 locaties om een droge greppel.

Akker- of weiland

Op 4 locaties is sprake van uitsluitend akkerland (15%), op 12 locaties van uitsluitend grasland (46%) en op 10 locaties van zowel akker- als grasland (38%).

5.5 Gedrag

Tijdens de veldwaarnemingen is een aantal keer specifiek gelet op gedrag. Dit leverde de volgende waarnemingen op:

- Een vogel vliegt op vanaf een paaltje, vangt een insect in de lucht en keert na enkele seconden weer terug op de uitgangsplek.
- Vanaf een struik vliegt een vogel over een afstand van tientallen meters de aangrenzende akker in, om daar gedurende minuten in de vegetatie te foerageren en terug te vliegen met prooi.
- Vanaf een struik vliegt de vogel snel naar de grond en direct weer terug.

Enkele keren zijn ouders gezien die jongen voerden.

Locatie	Naam	Foto	Heg	Prikkel- draad	Sloot/ greppel	Akker/ weiland	Opm.
1 W	De Beemd a	24-03;29-06	x	x	sloot	A-W	29-06 A-A
2 N	Wezelseveldweg	29-06		x	greppel	W-W	
3 W	Liendense Waard	24-03		x		W-W	Verruigd
4 W	Maasbandijk-Uitvliet	24-03;29-06		x		W-A	
5 O	Boskantsebroekstraat	06-07	x			W-W	
6 O	Kasteelsestraat	24-03	x	x	sloot	W-W	
7 Z	Drutenseweg	24-03;06-07		x	greppel	W-A	Struikjes
8 Z	Maasbandijk heg 1	24-03;06-07	x		greppel	A-A	
9 Z	Maasbandijk heg 2	24-03;06-07	x			A-W	
10 Z	Maasbandijk heg 3	24-03;06-07	x	x		A-W	
11 W	Ekenseweg	24-03;29-06		x	greppel	A-A	Struikjes
12 Z	Maasbandijk Balgoy	Geen					
13 Z	Eindsestraat heg links	27-03;06-07		x		W-W	
14 Z	Eindsestraat heg rechts	27-03;06-07	x			A-A	Grasstrook
15 W	Hoogerd	29-06		x		W-A	
16 W	De Beemd b	29-06		x	greppel	A-W	Grasstrook
17 W	Liendense Waard b	Geen		x		W-A	
18 O	Ned. Ov. Broek	06-07		x		W-W	
19 N	Broekstraat a	29-06		x	greppel	W-W	
20 N	Broekstraat b	29-06		x		W-W	
12 N	Ficarystraat	29-06		x	greppel	W-W	
22 O	Alvernese Heide	Geen				Heide	
23 W	Lagestraat	29-06		x		W-W	
24 N	Dorpsstraat Hernen	29-06		x		W-W	
25 O	Ov. Hatertse Vennen	Geen				Heide	
26 N	Wezelsedijk	29-06				W-W	Verruigd
27 Z	Herreweg	06-07	x			A-A	Grasstrook
28 Z	Luumt	06-07	x			A-A	
29 O	Ned. Ov. Broek fietspad	06-07		x	sloot	A-W	
30 O	Gaasselsedam	06-07		x		A-W	

Tabel 11. Biotoopbeschrijving per locatie.

6 Discussie en voorlopige conclusies

6.1 Discussie

Binnen de gemeente Wijchen lijkt het aantal roodborsttapuiten ondanks de landelijke afname en de afname ten westen van Wijchen, redelijk stabiel. Het aantal vastgestelde broedparen in 2011 (21) en vastgestelde territoria in 2011 (28) is wel iets lager dan het aantal (handmatig getelde) stippen in 'Vogels van de grote rivieren' (1973-1974); dit bedroeg 33. In de Neder- en Overasseltse Broek was in 1986 sprake van 6 territoria (Reijnen, z.j.) en in 2011 van 5.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van circa 50 km². De dichtheid op basis van vastgestelde broedparen bedraagt 0,42 per 100 ha. De dichtheid op basis van vastgestelde territoria bedraagt 0,56 per 100 ha. Dit is erg laag vergeleken met Sierdsema (z.j.), die uitgaat van 7-9 paar/100 ha in agrarisch gebied. Dit komt deels omdat niet de zuivere oppervlakte leefgebied is meegenomen; het onderzoeksgebied bestaat ook uit bos, bebouwing, open water etc. Daarnaast is mogelijk sprake van een onderschatting omdat niet het gehele gebied integraal is gekarteerd. Met name grotere aaneengesloten open gebieden met weinig doorlopende wegen (Neder- en Overasseltse Broek, omgeving Wezel) zijn alleen in een zone langs de rand en langs doorgaande wegen geïnventariseerd.

Van plaatstrouw is in elk geval sprake bij de Beemd a, waar de vogels sinds 2006 jaarlijks zijn aangetroffen. Mogelijk blijkt dit voor meer locaties te gelden, als ook waarnemingen van derden zouden worden opgenomen.

In 31% van de territoria is sprake van een heg en in 77% van paaltjes met prikkeldraad, waar de vogels vaak op zijn waargenomen. Van sloten of greppels was sprake in 35% van de territoria. Dit is lager dan Schoppers (2005) opgeeft voor 13 van de 18 vastgestelde territoria (72%). Mogelijk is in veel gevallen sprake van een ruwe, onregelmatige bodem, zonder dat sprake is van greppels.

6.2 Aanzet voor vervolgonderzoek 2012

De bedoeling is in 2012 het onderzoek als volgt uit te voeren:

- basiskartering van alle bekende locaties en zoeken naar meer bezette potentieel geschikte locaties, om te vergelijken met 2011;
- een deel van het gebied intensiever onderzoeken;
- meer gegevens verzamelen over jongen en exacte broedlocaties.

Literatuur

- Bergh, L.M.J. van den, 1974. Avifauna van het Land van Maas en Waal: gebaseerd op gegevens over de periode 1969-1973. 35 p.
- Bergh, L.M.J. van den, W.G. Gerritse & W.H.A. Hekking, 1979. Vogels van de Grote rivieren. Stichting Vogelwerkgroep Grote Rivieren. Spectrum Natuurgids.
- Dijk A.J. van & Boele A, 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Eerde, K. van, 2003. Broedende roodborsttapuiten in het Dwingelderveld.
<http://home.planet.nl/~eerde024/RTA/roodborsttapuit.nl> .
- Flinks & Pfeifer, 1993. Vergleich der Habitatstrukturen ehemaliger und aktueller Schwarzkelchenbrutplätze in einer agrarisch genutzten Landschaft.
- Ministerie van LNV, 2008. Roodborsttapuit (*Saxicola rubicola*) A276. Profielen VR-soorten, blz. 355-358.
- Noorden, B. van, 2000. Roodborsttapuit. In: SOVON, 2000.
- Pauwels, J., 1999. Aantalsevolutie en habitatkeuze van de Roodborsttapuit in de regio Aalter van 1987 tot en met 1999. VWG Noord Oost-Vlaanderen, Jaarboek 1999. 3 p.
- Prop, D., 2010. Roodborsttapuit, Boomleeuwerik en Boompieper in Gooi en Vechtstreek 2010. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken & Goois Natuurreservaat.
- Reijnen, K., z.j. Broedvogelinventarisatie van de Neder- en Overasseltse Broek 1986. Mourik: blz. 9- 15.
- Schipper, N. de, 2009. Inventarisatie Roodborsttapuit op de Bevelanden 2009. Mededeling 36. KNNV Vogelwerkgroep De Bevelanden.
- Schoppers, J., 2005. Roodborsttapuit *Saxicola rubicola* herovert het agrarisch landschap? Vlerk 22(3): 65-72.
- Sierdsema, H., z.j. De roodborsttapuit *Saxicola torquata*. Powerpointpresentatie.
- SOVON, 2000. Broedvogelatlas
- Vermeersch, G., 2008. Het wel en wee van de roodborsttapuit in de provincie Antwerpen. Resultaten van het Project 'Roodborsttapuit 2004-2005'. ANTenne 2(1): 5 blz.